

Fra bibliotek-kunnskap til informasjonsvitenskap

Hjørland, Birger

Published in:
Bibliotekaren. Tidsskrift for Bibliotekarforbundet

Publication date:
2010

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Hjørland, B. (2010). Fra bibliotek-kunnskap til informasjonsvitenskap. *Bibliotekaren. Tidsskrift for Bibliotekarforbundet*, 2010(8), 4-8.

Fra bibliotekskunnskap til informasjonsvitenskap

Verdens største bibliotekskole endrer seg. Dette kommer til uttrykk ved at Danmarks biblioteksskole har fått nytt navn. Professor Birger Hjørland forklarer her hva denne endringen er uttrykk for.

Tekst: Birger Hjørland
Professor
Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA)
bh@db.dk

Den 17. Maj 2010 modtog *Danmark Biblioteksskole* en meddelelse fra Kulturministeriet om, at man havde godkendt skolens ansøgning om navneskifte til *Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA)*. Det engelske navn *Royal School of Library and Information Science* forbliver det samme.

Danmark følger hermed den dominerende internationale trend i utviklingen fra bibliotekskundskab over biblioteks- og informationsvidenskap til informati-

onsvidenskap, der bl.a. er relatert til de såkalte "i-schools". Denne utvikling er overordnet set også en utvikling gående fra en professionsutdanning til en utdanning i et vitenskabelig basert fag. Men hva er informasjonsvitenskap? Og hva er dets samfunnsmessige relevans og perspektiver?

Fra dokumentation til informasjonsvitenskap

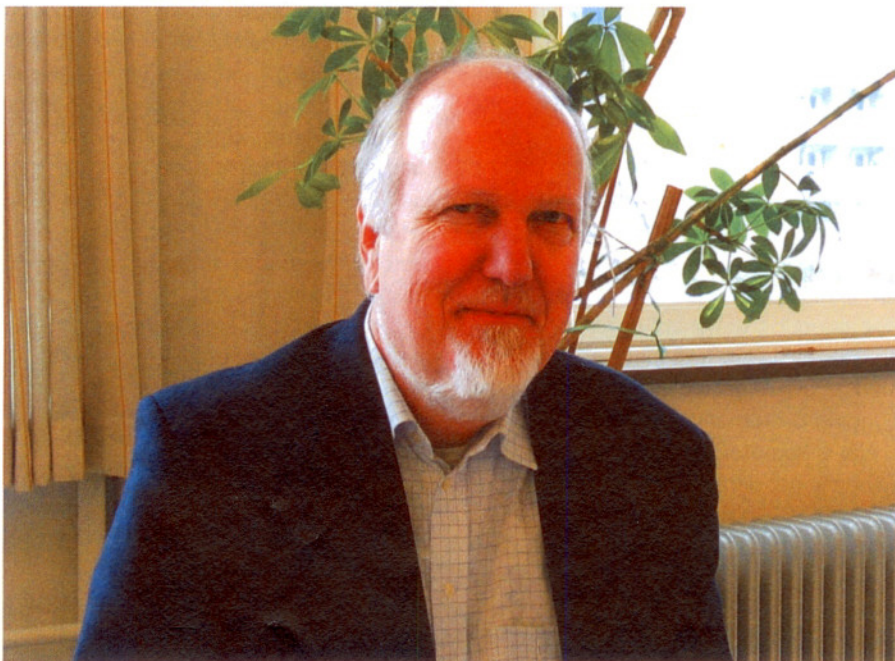
Det hører til informasjonsvitenskapens historie, at den utviklet seg fra det, der betegnes dokumentation. Dette kan fx ses ved, at et af de førende internasjonale tidsskrifter på området i 1970 skiftede navn fra *American Documentation* til *Journal of the American Society for Informa-*

tion Science. Ordet dokumentation som betegnelse for et fagområde er næsten gået ud af brug såvel i Danmark som i den engelsktalende verden, men har i de senere år haft en vis genoplivning, bl.a. er der i Tromsø opprettet en dokumentationsutdanning. Hvor biblioteksforskning i sagens natur beskæftiger sig med biblioteker, deres samfunnsmessige funksjoner og interne prosesser, herunder med deres systemer, standarder, regler og rasjonalisering, så er dokumentationsområdet bredere. Dokumentation er studiet af fx databaser over vitenskabelig litteratur, og den måde litteraturen registreres og indekseres på, og den effektivitet, der er knyttet til søgning i sådanne databaser. Dokumentation og informasjonsvitenskap har i langt høyere grad fokus på bl.a. hele det vitenskabelige kommunikasjonssystem, dets mange aktører, dokumenttyper, institusjoner og prosesser, herunder fx forskningsevaluering og bibliometri (fx rangordning af vitenskabelige tidsskrifter, universiteter, institutter, enkelte forskere, nasjoner m.v. etter graden af citering i forskningslitteraturen).

Informasjonsvitenskap omfatter ikke kun studiet af det vitenskabelige kommunikasjonssystem (herunder forskningsbibliotekene), men også studiet af bredere formidlende institusjoner, herunder Internettet, Wikipedia, folkebibliotekene og studiet af almindelige menneskers bruk af informasjon. I dette brede felt opererer den sammen med en lang rekke andre fag, herunder kommunikations- og mediestudier, uden at der foreligger en klar profil for disse fags indbyrdes afgrænsning.

Informasjonsvitenskap og informasjonsteknologi

Informasjonsvitenskap forveksles ofte med informasjonsteknologi, IT. Faget har da også alltid vært karakterisert ved en interesse for (nye) teknologier. I dag er fx interessen for Wikipedia og de såkalte "sosiale teknologier" fremtrædende. *Dokumentation skiftede navn til informa-*

Professor Birger Hjørland ved Det Informationsvidenskabelige Akademi, tidligere Danmarks Biblioteksskole, forklarer her informasjonsvitenskapens framvekst, og at dette begrunner navneendringen. (Foto: Privat)

Danmarks biblioteksskoles største afdeling ligger i København. Nå må logoen på bygningen skiftes ut. Det nye navnet forteller både om en akademisering av faget, og om at arbeidsfeltet for ferdigutdannete overskrider de tradisjonelle bibliotekinstitusjonene. Forkortelsen IVA står for *Det Informationsvidenskabelige Akademi*. (Foto: DB)

tionsvidenskab, da elektroniske databaser vandt frem på bekostning at trykte bibliografier og kataloger i 1960'erne. Det internationale navneskifte var dengang ledsaget af en vis animositet overfor biblioteks- og dokumentationsfaget, der blev set som gammeldags, uden prestige og uden teoretisk grundlag. Det interessante er imidlertid, at netop teknikken i langt høyere grad muliggør en interesse for de indholdsmæssige aspekter, for begreber, betydning, relevans mv., dvs. problemstil-

linger, der i langt høyere grad lægger op til humanistiske og samfundsvidenskabelige teorier på bekostning af teorier, der i høyere grad er knyttet til IT. Det er derfor ufrugtbart at forveksle informationsvidenskab med IT, selvom fokus som regel er på informationsformidling i digitale medier, og selvom der naturligvis er en vis overlapning fx i studiet af søgemaskiner på Internettet, og der eksisterer da også på IVA et IT-laboratorium og et IT-miljø. Innenfor informationsvidenskab eksisterer

forskellige interesser og perspektiver, herunder også et mere IT-orientert perspektiv, men informationsvidenskab har i langt høyere grad end IT fokus på indhold og på informationsformidlingens sociale funktioner.

Fra profession til videnskab

Som sagt har såvel den danske som den internationale tendens også været en bevægelse fra en professionsuddannelse hen imod en uddannelse i et videnskabe-

► ligt fag. I en professionsuddannelse er det naturligt bl.a. at tage udgangspunkt i de processer, som uddannelsen skal kvalificere til at udføre. Det drejer sig fx om at anskaffe bøger og andre materialer, om at katalogisere og klassificere dem, om at formidle dem til brugere, om at fremskaffe dokumenter, der ikke findes på eget bibliotek, om at besvare spørgsmål for brugere (referencearbejde) og at udføre egentlige dokumentationsopgaver (fx i forbindelse med patentansøgninger). Endelig kan der være tale om undervisning i litteratursøgning, udarbejdelse af bibliografier og litteraturlister m.v. Alle disse processer foregår altid inden for et emne, fx musik, historie, psykologi, biologi eller matematik, hvorfor funktionerne dels foretages på generalistniveau (typisk i folkebibliotekerne) eller på specialistniveau (typisk i forskningsbibliotekerne). Specialistniveauet kan også knytte sig til folkebibliotekerne, fx i børnekultur eller musik. Disse processer forsvinder ikke ud af horisonten i den informationsvidenskabelige kontekst, men de generaliseres. Materialeanskaffelser generaliseres til spørgsmålet om at sikre en informationsmæssig infrastruktur i samfundet. Klassifikation og indeksering generaliseres til spørgsmålet om hvilke typer af metadata, der er nødvendige for at dokumenter bliver optimalt søgbare, og undervisning i litteratursøgning bliver til udvikling af informationskompetence hos brugere.

De informationsformidlende institutioner

Informationsvidenskab interesserer sig naturligvis også for biblioteker som informationsformidlende institutioner. Uddannelsen ved IVA sigter stadigvæk også på at kvalificere til arbejde i biblioteker, dvs. til arbejdet som bibliotekar eller informationsspecialist. Inden for såvel forskningsbiblioteker som folkebiblioteker rejser den teknologiske udvikling imidlertid spørgsmålet om "library bypass", dvs. om biblioteker er nødvendige i den digitale verden, eller om forfattere og læsere (evt. forlag og læsere) kan interagere direkte via Internettet og dermed overflødiggøre biblioteket som institution? Lederen af Københavns Universitetsbibliotek, Michael Cotta Schønberg skrev:

"Min samlede generelle konklusion er følgende: de trykte tidsskrifter og bøger forsvinder ud af universitetsbibliotekerne

i løbet af den kommende generation. Hvis det lykkes os at hage os fast til formidlingen af digitale videnressourcer til universitetet, kan vi overleve som institution. Hvis ikke forsvinder vi - som en værdifuld institution, der har tjent civilisationen vel i århundreder, men hvis tid er omme, fordi andre løsninger tjener en ny tid bedre. Ville det så være et problem? Efter min egen opfattelse nej: for, kære kolleger, for os drejer det sig IKKE om institutioner og formater - d.v.s. biblioteker og bøger, men om formidling af videnskabelig og faglig information til - og fra - universitetet.

Men selvfølgelig skal vi slås for at være der i fremtiden. Og der er gode muligheder, hvis vi formår at fokusere på det, der skal bære os igennem til en ny tidsalder, den digitale tidsalders bibliotek."

Behov for informationsvidenskab

Uanset det fysiske biblioteks skæbne er der behov for personer, der har forstand på informationsvidenskab. Enhver person, der skal skrive en faglig opgave, har behov for vejledning med hensyn til relevante databaser og opslagsværker. Google alene er ikke nok, og når man bruger Google, må man vide noget om, hvordan den finder og selekttere information, dens relative styrker og svagheder, hvilket er et informationsvidenskabeligt spørgsmål.

Der er også brug for viden om kildekritik i relation til brug af information, hvad enten den ligger på Internettet eller andet steds. Der er fx brug for viden om primære, sekundære m.fl. dokumenttyper. Informationskompetence er derfor et vigtigt satsningsområde.

Hvad enten de fysiske biblioteker forsvinder eller ej, er der brug for viden om bibliografiske databaser, og hvordan de beskriver, indekserer og klassificerer dokumenter. Der er brug for viden om tidsskrifter, om lødigheden af deres rangordning, og betydningen af fagfællebedømmelse. Der er brug for viden om vidensproduktion, genrer, vidensformidling og -brug. Der er brug for viden om børnekultur og computerspil, osv. osv.

Udbredelsen af sådan viden forudsætter, at der er nogen, der forsker og underviser i informationsvidenskab, og at denne viden viderekommunikeres bl.a. til alle uddannelsesniveauer, hvor der laves projektarbejde. Der er også i det private erhvervsliv stor efterspørgsel efter bl.a. informationsarkitekter, der fx kan være med til at optimere firmaers

informationsressourcer og designe deres hjemmesider.

Emner i fokus nu

De emner, der især er i fokus nu på Det Informationsvidenskabelige Akademi, fremgår af forskningsstrategien 2009 - 2014, der indeholder fgl. hovedpunkter:

- Innovation ved biblioteker
- Forskningsanalyse
- Informationssystemer og interaktionsdesign
- Informationskompetence
- Kulturformidling
- Videns- og Informationsteori

På trods af Google og andre fantastiske informationsteknologiske fremskridt er mulighederne for informationssøgning ofte forbavsende dårlige. Den nyeste Ph.d.-afhandling fra IVA handler om, hvordan klassifikation og indeksering af skønlitteratur kan forbedres. I dag har brugere dårlige muligheder for søge efter netop den slags litteratur, de værdsætter højest: Der er simpelt hen for få og for usystematiske facetter at søge i. Det samme er tilfældet i musik og i de fleste andre sammenhænge. At behandle sådanne problemer forudsætter, at de informationsvidenskabelige problemer kobles til et bestemt domæne. Som udtrykt af Niels Ole Finnemann:

"For den enkelte bibliotekar bliver konsekvensen under alle omstændigheder en stærkere specialisering og måske også en mere polariseret professionsidentitet" (Finnemann, 2007, 729).

Muligheder til forbedring

Selvom der på nogle områder findes faglige databaser og søgemaskiner eller domænespiders af meget høj kvalitet, er det vigtigt at være opmærksom på, at tingene altid kan forbedres. At ethvert informationssystem bygger på en række valg, der igen er relateret til nogle grundlæggende antagelser og værdier. Ofte er arbejdet med forbedring blot et trivielt behov for mere arbejdskraft, men den optimale anvendelse af denne arbejdskraft er baseret på de mere grundlæggende teoretiske informationsvidenskabelige spørgsmål. Disse spørgsmål er ikke blot af IT-mæssig karakter, men også relateret til spørgsmål om begreber, viden, fagsprog, diskurser

Ordet dokumentasjon som betegnelse for et fagområde var nesten gått ut av bruk, da Tromsø ga nytt liv i det gjennom sin utdannelse i dokumentasjonsvitenskap. Her to bibliotekstudenter fra dette studiet i sving på Tromsø bibliotek i 2006. (Foto: Erling Bergan)

og betydning. De udgør genuine informationsvidenskabelige problemer.

Hvad er information?

Det ligger i ordet, at informationsvidenskab er studiet af information. Men hvad er information? I sin søgen efter svar på på dette spørgsmål når den amerikanske informationsforsker Michael Buckland i en bog fra 1991 frem til, at man ikke kan sige om noget, at det ikke er information. Man taler om, at bøger, tidsskrifter og andre dokumenter er information eller indeholder information, og at det, man kan finde på Internettet, er information. Men begrebet er langt videre: årringene i et træ informerer jo om træets alder og om klimaforholdene gennem træets levetid. Så årringe er også informative, de informerer om noget, de udgør information. En meteor fra det ydre rum indeholder information, der måske kan fortælle forskerne noget, der er relevant for at forklare livets oprindelse. Alting synes ret beset at være information. Der er imidlertid noget ubehageligt ved et begreb, der på denne

måde bliver altomfattende. Det leder jo til spørgsmålet: Er vi, der studerer information, eksperter i alting eller i ingenting? Det synes absolut nødvendigt at finde et tilfredsstillende svar på, hvad informationseksperter er eksperter i, hvilke opgaver *Det Informationsvidenskabelige Akademi* uddanner studerende til at varetage - og en hermed sammenhængende forståelse af informationsbegrebet.

Ingen neutral vidensformidler

Mit bud er, at *information er det, der informerer nogen om noget*. Fx er en tekst i sig selv ikke information, men kan besvare forskellige spørgsmål for forskellige brugere, der hermed informeres forskelligt. Dette betyder i praksis, at det samme dokument ideelt set bør repræsenteres forskelligt i forskellige faglige databaser. At KVINFO fx bør indekser en bog om Napoleon anderledes end Det kongelige Bibliotek, fordi KVINFO i kraft af sit formål skal synliggøre den information, der kan besvare de spørgsmål til bogen, som er væsentligt set ud fra kvindeforskningens

og feminismens perspektiv. Dette eksempel vedrører et grundlæggende filosofisk problem: At informationsformidling ikke kan være eller bør tilstræbe at være "neutral" eller "objektiv". Som det udtrykkes af Rektor Per Hasle og Bibliotekarforbundets formand Pernille Drost:

"Opfattelsen af bibliotekaren som den neutrale vidensformidler er forældet og har dybest set altid været en illusion." (Hasle & Drost, 2009).

Per Hasle finder i den klassiske retorik et vigtigt grundlag for al kommunikation. Det retoriske synspunkt implicerer en opfattelse af kommunikation og formidling, som indebærer at det er både uundgåeligt og ønskværdigt at involverer ethos, engagement og etik.

Kulturbegrebet står centralt

Det Informationsvidenskabelige Akademis uddannelser er i *informationsvidenskab og kulturformidling*. Kul- ▶

► turbegrebet står centralt af to forskellige grunde: For det første er især folkebibliotekernes traditionelle rolle i høj grad kulturformidling. Fra et informationsvidenskabeligt perspektiv kan man sige, at kulturområdet et vigtigt domæne at forske og undervise i - ved siden af andre domæner, fx naturvidenskaberne. For det andet er kulturteori et væsentligt grundlag for informationsvidenskaben selv. Det er især her, at forskellen til IT kommer ind. Al informationsformidling foregår i en bestemt kulturel kontekst, som på meget væsentlige måder bestemmer, hvad der opleves som informativt og relevant.

Den information, der formidles, er et resultat af samfundets vidensproduktion. Vidensproduktionen, såvel som dens formidling og brug, sker altid i en sociokulturel kontekst. Dette implicerer følgende syn på faget, som det har været formuleret af prorektor Jack Andersen:

"Biblioteks- og informationsvidenskaben [dvs. informationsvidenskab] må opfattes som studiet af samfundets vidensproduk-

tion, som den materialiserer sig i dokumenter, og af igennem hvilke kanaler denne viden bliver kommunikeret, og hvordan man kan sikre adgangen til denne viden i form af organisation og repræsentation af dokumenter" (Andersen, 2001).

Bibliotekerne er hovedhjørnестene

Det vigtige ved denne definition er i min fortolkning, at den er relevant også i den digitale kontekst, at den betoner, at biblioteker, informationssystemer og -formidling må forstås ud fra en bredere kontekst og at den lægger op til en sociokulturel og historiserende forståelsesramme for faget. Sidst, men ikke mindst: Bibliotekerne er hovedhjørnестene i oplyste og demokratiske samfund. Det er vigtigt at have dette perspektiv med i bagagen også når det handler om fremtidens digitale medier og samfundets informationsmæssige infrastruktur. Hermed er ikke blot beskrevet hvad informationsvidenskab er, men også en ønskelig retning for dens videre udvikling og samfundsmæssige perspektiver.

Referencer:

Andersen, J. (2001). Hjemmeside Tilgået via 2010-05-24 fra: <http://web.archive.org/web/20060601200657/http://www.db.dk/jan/>

Buckland, Michael (1991). Information and information systems. Westport, CO: Greenwood Press.

Cotta-Schönberg, Michael (2009). En refleksion over universitetsbibliotekets fremtidsperspektiv anno 2009. Dansk Biblioteksforskning, 5 årg., nr. 2/3, side 5-19.

Finnemann, Niels Ole (2007). Kulturarven skal bevares, men hvad med biblioteket, sku' vi også lægge det på hylden? I: Lauridsen, J.T. og Olsen, O. Umisteligt. Festskrift til Erland Kolding Nielsen. København: Det Kgl. Bibliotek.

Hasle, Per & Drost, Pernille (2009). Biblioteker – nu også med Ethos. DF-Rev, #6, 16-17. ■

- Et nødvendig navneskifte

Etter at Danmarks Biblioteksskole hadde skiftet navn til Det Informationsvidenskabelige Akademi i midten av mai, uttalte det danske Bibliotekarforbundets leder Pernille Drost seg positivt til dette hamskiftet. Til Bibliotekspressen.dk sa hun at "biblioteksskole" ikke hadde vært bra nok, ettersom ordet skole for de fleste utdanningssøkende på ingen måte peker mot en høyere utdanning.

- Samtidig viser betegnelsen biblioteksskole ikke i tilstrækkelig grad, hvor bredt et arbeidsmarked uddannelsen reelt henvender sig til. De seneste år har halvdelen af dimittenderne fra Danmarks Biblioteksskole/Akademiet fået arbejde på et folkebibliotek. Den anden halvdel i staten på forsknings- og uddannelsesbibliotek, centraladministration, samt det private arbeidsmarked. Det er ofte en overraskelse for personer uden for fagområdet, der netop kun tror, at dimittender fra en biblioteksskole, skal arbejde på et bibliotek, sier Drost, som påpeker at det ikke er noen endring i hvilke utdanninger som tilbys ved institusjonen som har skiftet navn.

Den danske BF-lederen er ikke redd for å skifte ut merkevaren bibliotek i navnet. Etter hennes mening står ikke merkevaren sterkt nok, når de sliker såpass med å rekruttere nye studenter til bibliotekarutdanningen.

- I Bibliotekarforbundet hilser vi det nye navn velkommen, og ser det som en tiltrængt og nødvendig saltvandsindsprøjtning til en institution, der ikke i tilstrækkelig grad kan kommunisere sine uddannelsers bredde. Det kan forhåpentlig være med til styrke antallet af studerende og bevare det unikke biblioteksfaglige forskningsmiljø, som stadig er fundamentet for Det Informationsvidenskabelige Akademi, sier Pernille Drost. ■

Om DB

Statens biblioteksskole, senere Danmarks biblioteksskole (DB), ble opprettet i 1918. Inntil 1969 utdannet skolen kun bibliotekarer til folkebibliotekene). Fra 1969 utvidet de med en linje rettet mot forskningsbibliotekene. I 1985 ble de to linjene slått sammen til en felles bibliotekarutdanning. I 1998 fikk skolen universitetsstatus, i 2001 ble de to første professorene utnevnt, og i 2006 kom den første doktorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap.

- Den kraftige bevillingsreduktion ultimo 2009 som følge af DB's for lave aktivitetstal i de forgangne år har medført en endnu strammere økonomisk situation på DB end forventet. Dette har resulteret i personalreduktioner, heter det i Danmarks Biblioteksskoles årsrapport for 2009. Institusjonen har nå ca 1000 studenter i sving i København og Ålborg. ■

Bibliotekaren

Tidsskrift for Bibliotekarforbundet

Nr 8 - August - 2010

Verdens største biblioteksskole i endring:

Fra biblioteksskole til informasjonsvitenskapelig akademi

Professor Birger Hjørland
om hvorfor DB blir IVA